

Dlouhá válka a proměny panství Třeboň (1618–1648)

Jaroslav ČECHURA

Abstract: The study of material is based on the exploitation of very rich accounting materials of Třeboň estate. The first part deals with Třeboň fortress (1610–1650). The second part with the interaction between army and Třeboň region during Thirty Years' War in the situation when the estate was ruined. In the 20 s there was burnt out more than 90% of all country farmsteads.

Key Words: South Bohemia; Třeboň Estate; Countryside; Destruction of Thirty Years' War; Army

„Třeboň je neobyčejně silná pevnost, ležící na rovině mezi bažinami, přičiněním a velkomyslností Petra Voka, posledního ze slavného a prastarého roku pánů z Růže, vyzdobená kromě jiných okras zvláště knihovnou a zbrojnicí,“ napsal již před rokem 1633 Pavel Stránský ze Zápské Stránky.^{1]} Jak si však máme představit, že ona třeboňská pevnost vypadala? Marně o tom hledám jakékoli dobové svědectví. Dokonce ani svědek nejpovolanejší – rožmberský archivář, knihovník a historik Václav Březan († 1618) – nezanechal žádný podrobnější popis, jak bylo nevelké poddanské a rezidenční město v sousedství mohutného tělesa rybníka Svět opevněno.^{2]} Bez přesnější charakteristiky tak zůstala až do našich dnů ona „silná pevnost“ poněkud v mlhách.^{3]} Ale nikoli navěky! Důvěra v třeboňský archiv i v tomto případě přináší své nesporné plody, stačí se v něm poněkud zorientovat a zůstat mu věrný.

Třeboňská pevnost 1610–1648

Stavět se ovšem nezačalo na zeleném drnu! Již od let 1525–1526 disponovalo město opevněním, které vzniklo v souvislosti s tureckým nebezpečím. Opevnění bylo postaveno převážně z kamene.^{4]} Stavba rybníka Svět však dokonale proměnila bezpečnostní situaci města a význam stávajícího opevnění výrazně

1] Bohumil RYBA (ed.), *Pavel Skála ze Zápské Stránky. Český stát. Okřik*, Praha 1953, s. 41.

2] Jaroslav PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků II*, Praha 1985, s. 633.

3] Srovnej Radek FUKALA, *Konec zimního království a poslední ohniska odporu*, České Budějovice 2016, s. 255–257.

4] Viz Aleš STEJSKAL, *Třeboňské opevnění z let 1525–1526 v písemných pramenech (geneze a průběh stavby, pracovní síly, finanční náklady, jednotlivci)*, Průzkumy památek VIII, 2001, s. 3–20.

antikvovala. Od října roku 1610 do dubna 1611 a potom dále do října tohoto roku probíhaly rozsáhlé stavební práce. Jejich klíčovou figurou byl – do jara roku 1611 – důvěrník posledního Rožmberka plukovník Lukan. Tento muž zjevně vytvořil plán opevňovacích prací a jejich náplň a stavební práce v této fázi přímo řídil. Stávající městské opevnění mělo být posíleno řadou srubů, nazývaných v dobové terminologii „plochauzy“. Ty měly stát nejen v rozsáhlých zahradách přiléhajících k zámku, ale také na hrázi rybníka Svět. Stejným způsobem měly být posíleny i staré městské hradby a bašty „na valech“. Dále měly být vybudovány některé nové valy, a to ze dřeva, vyplněné zeminou a drny. V letech 1610–1611 tedy vznikla nejednou oslavovaná třeboňská pevnost. Určité práce pokračovaly ještě v letech 1612–1613.^{5]}

V následujících letech prameny o pevnosti prakticky mlčí. Určitým způsobem se vynořuje v roce 1619, kdy došlo k úpravám a opravám celého komplexu.^{6]} Je zřejmé, že celý systém opevnění byl tak důkladně postaven, že i v situaci, kdy byla do Třeboně vložena nemalá vojenská posádka ze stavovského vojska, si opevnění vyžádalo jen drobnější opravy. Bezesporu zajímavá a na první pohled poněkud nečekaná byla skutečnost, že vojáci z posádky vložené do Třeboně se podíleli na opevňovacích pracích. V těchto pracích pokračovali v červenci roku 1619 kromě vojáků i někteří poddaní z okolních vsí. Ti dostávali denní mzdu pouze 4 gr. I v dalších měsících se o zlepšování opevnění starala na jedné straně samotná armáda – „*vojákům, kteří toho tehodně na šancích okolo města Třeboně dělali, co jim od šacmajstrů ukázáno bylo...*“, na druhé straně „lid poddaný“. Na konci července tu pracovalo 67 venkovanů. Prameny s těmito a podobnými údaji končí na podzim roku 1619. Pak nastala několikaletá mezera v podstatě ve vschkeré dokumentaci třeboňské provenience až do roku 1622.

V těchto souvislostech nelze přehlédnout, že částky vydávané za zlepšení opevnění byly řádově nižší než ty, jež byly vynakládány ve stejném období roku 1611, tedy před osmi lety. Tato skutečnost patrně indikuje, že původní pevnost byla postavena velmi kvalitně. Ač její jádro bylo ze dřeva, nebylo nejspíš třeba žádných zásadních oprav ani v situaci, kdy v Třeboni ležela docela početná posádka stavovského vojska. Následné dramatické události v tomto městě poněkud mýjely vlastní opevnění, a to po docela dlouhou dobu.

Na podzim roku 1631 začaly určité opravy zejména dřevěných konstrukcí opevnění. Práce na opevnění pokračovaly až do roku 1633.^{7]} Po několika dalších letech – v roce 1639 – se opět přistoupilo k jistým zásahům do pevnostního

5] Státní oblastní archiv Třeboň, fond Velkostatek Třeboň, sign. I A 6R 59 (1612H–1613 J); Vs Třeboň, knižní archiv, červené signatury, I A 6R 1 (1612H–1613 J). Dále Vs Třeboň; J–H = termín svatojiřský a svatohavelský.

6] Vs Třeboň, sign. I B 6R 21 (týdenní účty), Vs Třeboň, knižní archiv, červené signatury, I A 5 AS 1 (1619), účty města Třeboně; Vs Třeboň, knižní archiv, červené signatury, I A 6R 1 (1622–1623), důchodní počty. Mezery v účtech z let 1619–1622 nelze překlenout, ač je možné, že důchodní počty z roku 1621 měl k dispozici Josef POSPÍŠIL, Třeboňsko za povstání českého, Třeboň 1914, s. 70.

7] Vs Třeboň, knižní archiv, červené sign. I A 6R 1 (1632 H–1633 prosinec, příjmy a výdaje).

systému.^{8]} Zde už byly opravy, úpravy či zlepšení většího rozsahu a nasazení pracovních sil podstatně větší než za stavovského povstání. I v roce 1641 se pracovalo na opevňovacích pracích, a to hned od počátku února. Těmto pracím bylo přítomno rovněž 12 mušketýrů, kteří vykonávali strážní službu. Každý z nich dostával zlatku týdně. Není jasné, kdy přesně se mušketýři objevují v treboňském zámku a na panství, ani kdo o zavedení této „strážní služby“ rozhodl. Vyskytují se tu a tam v účetním materiálu od druhé poloviny třicátých let.^{9]} Zastavme se ještě u mužů. K naznačeným povinnostem je najímala sama správa panství a šlo o nákladnou záležitost, jak prozrazuje dokumentace k roku 1645.^{10]} Tehdy správa panství naverbovala 18 mušketýrů a na vlastní náklady je kompletně vystrojila. Vedle oblečení byl pro ně stanoven žold ve výši 6 zlatých měsíčně. Mimo chodem, to je zhruba na úrovni platu tesařů v této době. Při naverbování dostali tito muži rovněž 6 zlatých na ruku. Celkový náklad na ně činil 837 zlatých.

Důležitá byla okolnost, kde správa panství peníze na tyto muže vzala. Tuto „ochranku“ si museli zaplatit osedlí na panství sami! Všichni osedlí na panství bez otálení zaplatili. Tato neobyčejná skutečnost prozrazuje, že tito mužové byli v dané době pro poměry na panství nezbytní. Potřeba úprav na pevnostních stavbách se znovu objevila v roce 1645.^{11]} Tyto přípravy podle všeho souvisely s bitvou v širším regionu jižních Čech, ke které došlo v předjaří roku 1645 u Jankova.^{12]} O strategickém významu pevnosti svědčí i „vizitace“, kterou provedli vysocí císařští důstojníci. Na pevnosti se pracovalo i v roce 1647, a to zejména na šancích, kde prováděli opravy „*soldátské tesaře*“. Pevnost v tomto roce měla stabilní posádku tří mušketýrů.^{13]}

Takto vypadaly stavební aktivity spojené s treboňskou pevností v první polovině 17. století. Je zjevné, že význam pevnosti neklesal, i když aktuální vojenské aktivity se – na rozdíl od let 1610–1611 a 1618–1622 – jak jižním Čechám, tak zejména Treboňsku vyhýbaly, pomineme-li rok 1645. Přehled budování a udržování treboňské pevnosti prozradil, že především v letech 1610–1611 dokázala správa panství velmi pružně reagovat na potenciální i skutečné vojenské hrozby. Při různých opravách treboňské pevnosti v průběhu třicetileté války nebylo už zapotřebí tak velké nasazení pracovní síly. Ta také už většinou pocházela jen z okolí Třeboně. Jakkoli byla pevnost neustále vylepšována, opravována i modernizována, paradoxně nikdy nedostala příležitost ukázat, jak je schopna odolat případnému útočníkovi.

8] Vs Třeboň, knižní archiv, červené sign. I A 6R 1 (1639, příjmy a výdaje), odtud pocházejí všechny uvedené údaje; srv. Vs Třeboň, sign. I B 6R 23.

9] Např. Vs Třeboň, sign. I B 6R 22 (1636).

10] Vs Třeboň, sign. I B 4 K gama 26 (1645).

11] Vs Třeboň, knižní archiv, červené sign. I A 6R 1 (1645, příjmy a výdaje).

12] Srovnej *Sbornik vlastivědných prací z Podblanicka. K 350 výročí bitvy u Jankova 1645–1995*, Benešov 1995.

13] Vs Třeboň, knižní archiv, červené sign. I A 6R 1 (1646, výdaje).

Vojsko a Třeboňsko za třicetileté války

Poutník, který by se v polovině dvacátých let 17. století chtěl vypravit z Třeboňe na jih, například na Nové Hrady, případně na sever do Soběslavi, by musel projít řadou vesnic. Jaký obraz by se mu mohl naskytnout? Vyjdeme-li směrem na Nové Hrady, musíme projít vesnicemi, které ve sledované době patřily k třeboňskému panství: Branná, Hrachoviště, Lipnice a Šalmanovice. Hned v Branné by byl konfrontován s hospodářstvím Jíry na Adamově, které bylo roku 1628 shledáno jako „*grunt se vším k němu příslušenstvím pustý a prázdny s spáleništěm*“.¹⁴⁾ Překročíme-li sousední chalupu, můžeme vejít do hospodářství Václava na Freslově. Tento grunt byl dočasně pustý již na počátku 17. století, v druhé dekádě onoho věku byl obnoven, ale ne nadlouho. V roce 1634 byl charakterizován takto: „*Grunt tento přišedší během vojenským k ztenčení a stavení k spálení zůstává mnoho let pustý*.“ Hned vedle byl k vidění Tětíkův grunt, označený v polovině třicátých let jako „*příšedší během vojenským k ztenčení, stavení k spálení, zůstává mnoho let pustej*“. V jeho sousedství stál dvořákovský statek, třičtvrtlán, jenž ještě v roce 1642 „*v tu nešťastnou rebelii přišedší ten dvůr k spálení a všickni jiní nápadníci na panství tomto skrze zkázu gruntův a vesnic nemalou škodu vezmouce...*“ Všechna čtyři selská hospodářství byla totálně zničena před rokem 1628.

Kdyby se poutník přesunul o pár kilometrů jižněji, vstoupil by do vesnice Hrachoviště, která měla v roce 1602 14 osedlých a dva chalupníky. V čele výčtu těchto hospodářství by se setkal se Šnorkovým gruntem (3/8 lánu = 6 ha), v roce 1627 označeným jako „*pusté a prázdne stavení*“. Stejně velký statek Křížkův byl v roce 1631 „*příšedší během vojenským všecken k ztenčení, stavení na nejvyšší k zpuštění*“. Podobně tomu bylo na Mrázově statku: „*Grunt tento během vojenským k dokonalý zkáze a v pustotinu uveden, mnoho let bez hospodáře zůstával*.“ Zdá se, že sousední Popelův půllán byl poněkud ušetřen válečného ničení; hospodář Matěj platil vejrunek v roce 1617 stejně jako 1638 (v mezičase nebyla provedena žádná evidence). V dalším gruntě – Vránově – bylo shledáno, že jde o „*grunt s stavením nanejvyš sešlým a zpustlým*“. Kubíčkův statek o velikosti 3/8 lánu byl v roce 1631 popsán jako „*grunt pustej a prázdnej*“. Také blízký Tichavův statek „*v čas vojenský k zpuštění přišel*“. Márovcův grunt byl v roce 1633 označen, že „*během vojenským až do kolu (!) vyvrácen a pohnil, mnoho let bez hospodáře prázdny ležel*“. Nejinak tomu bylo s Vondrákovým hospodářstvím – na popis jeho stavu postačila tři slova: „*grunt tento pustota*“. Mnoho slov nepotřeboval ani Janouškův statek s charakteristikou „*pustej se stavením*“. Téměř shodně byl zapsán sousední statek – Staňkův na Antonínově – a také následující statek Matouškův: „*grunt dokonale vyvrácen*“. Pustá byla i Bicanova (Severýnova) chalupa.

14) Vs Třeboň, sign. 5 AU 1, fól. 131 sq. (PK Branná). Zde nepřihlížím ke skutečnosti, že po roce 1631 byla tato lokalita rozdělena mezi panství a augustiniánský klášter v Třeboni.

Hrachoviště byla a je ves uprostřed třeboňského panství, vzdálená od dálkových komunikací, důležitých sídlišť a podobně. Přesto 11 ze 14 osedlých a dvou chalupníků bylo ve dvacátých letech vypáleno. Podívejme se, jak vypadala situace ve vesnicích poblíž dálkové komunikace z Prahy do Českých Budějovic, která procházela Soběslaví a Veselím nad Lužnicí. Vyberme si tu dvě vsi – farní Ševětín a blízký Vitín. Vitín byla velká ves, kde na počátku 17. století bylo na dvacet hospodářství a jedna chalupa. Z nich byla více než polovina lánových gruntů. Pohled do pozemkové knihy odhaluje velmi smutnou skutečnost:^{15]} všechna hospodářství byla již před rokem 1627 vypálena, část zůstala dokonce pustá. Řada gruntů byla obnovována ve třicátých letech, nejeden potom v další dekádě. Ale nacházíme tu i několik poustek, jimž se dostalo péče až od vrchnosti, která je začala obnovovat na svůj náklad teprve kolem roku 1700. Nejinak tomu bylo i v případě farní vsi Ševětín, kde měl své majetky i proslulý rožmberský veršotepec Šimon Lomnický z Budče.^{16]} I ty lehly popelem – vyhlášená hospoda a velké lánové hospodářství s podsedkem.^{17]} Také v této vsi zůstala řada hospodářství až do poloviny 17. století pustá, tak jako grunt Marty vdovy neboli Janovský: „*Tento grunt přišedší během vojenským k ztenčení a stavení k spálení a grunty všickni zarostlý, zůstával pustý až do tohoto času.*“ Nelze pochybovat o tom, že k naznačené zkáze, jež se týkala až 90 % všech selských gruntů třeboňského panství, došlo v onom tragickém čtyřletí 1618–1622.

Je třeba dodat, že armáda z Třebońska ani v dalších letech třicetileté války nezmizela. Nebyla zde sice stále dislokována, ovšem zaznamenáváme tzv. průtahy vojska, spojené s různými náklady na armádu, vzniklými škodami apod. Účetní materiál panství z období třicetileté války je velmi dobře zachován. Nahlédněme do něj, abychom mohli docenit, jaký vliv mělo vojsko na každodennost sledovaného panství. Ve svatojiřském termínu roku 1626^{18]} „*z města Veselí a Mezimostí nic neodvedli pro příčinu tu, že skrze několika tuchzuky (durchzogy – průtahy) lidu vojenského k velkým škodám a chudobě přišli.*“ Třeboňskem v tomto čase prošlo vojsko, což nezůstalo bez nákladů. V dubnu roku 1626 dostal hejtman cestovné „*v příčině vojáků, kteří tudy táhnout měli... aby poddaným ubližovat nedopustil.*“^{19]} Další vojsko táhlo panstvím v červenci toho roku. Mělo od poddaných vypůjčené potahy a hejtman dohlížel na to, aby jim je zase vrátilo. Jiné tři praporec táhly „*skrze panství*“. V tomto roce měl hejtman

15] Vs Třeboň, sign. I A 5AU 2 (PK Vitín); srovnej pokračování od roku 1707: Vs Třeboň, OS Lomnice, kniha 34.

16] Srovnej např. Petr VOIT, *Šimon Lomnický z Budče a exempla v kontextu jeho mravněvýchovné prózy*, Praha 1991; Antonín KOSTLÁN, *Fragmenta, to jest Drobty aneb paběrky z starodávných historií a kronik Šimona Lomnického z Budče z roku 1623*, in: *Kultura baroka v Čechách a na Moravě: sborník příspěvků z pracovního zasedání 5. 3. 1991*, Praha 1992, s. 119–163.

17] Vs Třeboň, sign. I A 5AU 16. (PK Ševětína a Drahotěšic).

18] Vs Třeboň, knižní archiv – červené signatury, I A 6R 1 (1626 J).

19] Vs Třeboň, knižní archiv – červené signatury, I A 6R 1 (1626 únor–říjen).

opravdu mnoho starostí s průtahy vojsk, jak dokládá jeho jarní cesta do Soběslavi, kde vojsko „ložírovalo“. Vzápětí odjel do Vídně se zvěřinou a rybami...

I purkrabí musel vykonávat podobné úkoly: „...byvší v Ledenicích, aby lidi poddaný schránil před lidem vojenským, kteří tudy táhli.“^{20]} Na podzim byl hejtman opět v pohotovosti, „vedouc lid vojenský, aby škody nečinili“; a poté spolu s purkrabím jel do Soběslavi, kde „ložírovali“ jízdní Dona Georgise. A ani to nebyly roku 1626 zdaleka všechny starosti s vojskem, neboť hejtman s purkrabím, písařem a mušketry musel vyjet do vsi Sviny, aby odtud vyhnal „50 rejtarů neznámých, kteří se tu ložírovali...“. Za tyto akce třeboňských úředníků bylo vydáno dohromady necelých 7 zlatých. Ale to nebylo podstatné. Jistě důležitější byla skutečnost, že v této době existovalo v podstatě každodenní nebezpečí, že se na panství objeví nějací vojáci, případně následky jejich akcí. Jako na sklonku roku 1626, kdy se v Týně nad Vltavou ukázalo, že dobytek, který tam přihnali vojáci, byl ukraden z třeboňské vsi Kostelec.

Jedna skutečnost je zde nová a zaslouží si naši zvláštní pozornost. Setkáváme se tu poprvé se „zámeckými“ mušketry, což byli ozbrojení muži, kteří měli na starost nejrůznější „bezpečnostní“ záležitosti v rámci provozu panství. V těchto letech zejména doprovázeli zámecké úředníky na jejich cestách ve vojenských i jiných záležitostech. Například na počátku roku 1626 jezdil pivovarský písař Ambrož Šedivý několikrát do Dačic, odkud bylo nakoupeno větší množství pšenice pro obnovený třeboňský zámecký pivovar. Písař cestoval pravidelně se dvěma mušketry; platil jim „obrok koní, jídlo a pití“.^{21]}

Posléze byli mušketryři využíváni – ještě v průběhu třicetileté války – i jako dohled při různých pracovních činnostech, jako byla oprava pevnosti a hrází rybníků nebo dohled nad námezdní prací či robotou. Nelze vyloučit, že alespoň v některých fázích třicetileté války se nejednalo o místní muže, ale o osoby, které byly naverbovány například v okolí Vídně.^{22]} Stopy po tom, že by je najímala správa panství, jsem nenašel. Také až na výjimky nebyli placeni z důchodních počtů. Třeboň jakožto zástavní královský majetek byla nejspíše takto chráněna přímo na příkaz z Vídně.

Ve druhé polovině dvacátých let byly vojenské aktivity spojené s třeboňským panstvím obzvlášť intenzivní. V březnu roku 1627 hejtman vypravil důchodního písaře Vavřínce Vrchotu s třeboňským měšťanem Mikulášem Wirtweinen a osmi mušketry, „aby se lidem poddaným ve vsi Nesmeni a Hodějovicích od lidu vojenskýho pod regimentem holštejnským, když z landlu (sic!) táhli, škoda nedála.“ Tento regiment posléze nocoval přímo v Třeboni, jeden z úředníků měl za úkol doprovodit vojáky do hospody a zaplatit útratu. Wirtwein byl nepochybně Němec a byl poslán s tímto oddílem proto, aby mohl v Hodějovicích – jedině

20] Vs Třeboň, knižní archiv – červené signatury, I A 6R 1 (1626 J–H).

21] Vs Třeboň, knižní archiv – červené signatury, I A 6R 1 (1626 H–1627 J, pivovarský účet).

22] Naznačovala by to skutečnost, že v roce 1639 bylo z Třeboně vysláno několik osob pro 5 mušketry, kteří sem byli vysláni z Vídně. Vs Třeboň, knižní archiv – červené signatury, I A 6R 1 (1639 leden–prosinec). Vs Třeboň, knižní archiv – červené signatury, I A 6R 1 (1627 J–H).

čistě německé vsi na třeboňském panství – komunikovat s tamními vesničany. Obě uvedené lokality ležely na dohled od Českých Budějovic, a tak byly při podobných průtazích vojska takřkajíc „na ráně“. Vedle přímých zásahů těchto úředníků panovala čilá komunikace mezi Třeboní a blízkými i vzdálenými lokalitami pomocí posílů, kteří přinášeli a odnášeli zprávy o možných přesunech vojsk. Jednalo se o flexibilní systém, který byl schopen pravidelně zajišťovat aktuální informace o situaci. V podstatě téměř každodenně opouštěl třeboňský zámek posel s ústní či písemnou zprávou, jež se většinou týkala jihočeského regionu. Tímto způsobem (zpravidla na ústní bázi) byly roznášeny i příkazy například pro rychtáře či sedláky do vesnic panství.^{23]}

Zjara roku 1627 jel purkrabí do třeboňské vsi Neplachova „*k vyzdvihnutí soldátů, kteří tu lažirovali, a odtud s nima jedouc až k Soběslavi pro navrácení zase potahů týmž poddaným neplachovským.*“^{24]} Dva měšťané se odebrali do Stráže nad Nežárkou, aby vyzvedli potahy pro procházející vojáky. Vzápětí se purkrabí musel přesunout téměř k zemské hranici: „...*outraty pana purkrabího byvši v Svinech Trhových, když slyšet bylo z regimentu Praynerovského, že skrze panství toto s lidem svým protáhne, aby zajisto zvědět mohl...*“. Dne 25. dubna 1627 pak došlo k rozsáhlé akci, kdy hejtman, purkrabí, mušketýři a někteří třeboňští sousedé vyrazili do vsi Sviny, ležící nedaleko Veselí nad Lužnicí, aby odtud „*vyhnali 50 rejtářů neznámých, kteří tu ložirovali...*“. Po tomto hektickém roce přesuny vojsk, jež by se dotkly třeboňského panství, na určitou dobu prakticky ustaly.

Vraťme se ještě krátce k mušketýřům. Vedle uvedených aktivit patřilo k jejich důležitému poslání tvořit ozbrojený doprovod pro zámecké úředníky odvářející peníze, v tuto dobu většinou do Vídně. Je překvapivé, jak vysoké finanční částky byly převáženy z Třeboně. V roce 1629 se jednalo o hotovost 5300 zlatých, kterou převážel Jan Rutard Mirotický s jedním pacholkem do Vídně, o rok později to bylo již 8000 zlatých; Tyto peníze převážel patrně stejný počet osob, a to dokonce bez ozbrojeného doprovodu. V pozdějších letech, kdy se převážel tento „čistý zisk“ či výnos panství do Kladska, už v doprovodu nechyběli mušketýři. Ale nikoli ve větším počtu, jednalo se pouze o jednotlivce.

I v třeboňských městských počtech z přelomu let 1631 a 1632 je zaneseno nespécifikované vydání „v příčině vojáků“.^{25]} V roce 1632 doprovázelo několik mušketýřů třeboňského hejtmana při cestě do Veselí nad Lužnicí, v jehož blízkosti „ložirovali“ vojáci. V tomto roce dokonce doprovázeli tři mušketýři transport vlny do Jindřichova Hradce. Ve stejném roce převážel purkrabí Perger do Českého Krumlova 6860 zlatých za doprovodu 9 mušketýřů a tří koní. I pro převoz peněz za ryby v tomto roce stejným úředníkem bylo užito 5 mušketýřů

23] K tématu František IŠA, *Poselská služba Dvora Králové n. L. v raném novověku*, Diplomová práce FF UK, Praha 2014.

24] Vs Třeboň, knižní archiv – červené signatury, I A 6R 1 (1627 J–H).

25] Vs Třeboň, knižní archiv – červené signatury I A 5 AS 1 (1631–1632).

a tři koně. Přitom celá akce trvala jen jeden den. Na první pohled zaujme, že na „tuzemské“ převážení peněz byla zapotřebí daleko větší ochrana než na cestu do Vídně. Proč tomu tak asi bylo? Že by na jihu Čech panovala větší nejistota než na trasách jiných? Přirozeně to nelze vyloučit. Ovšem v roce 1639 doprovázeli transport 11 189 zlatých do Vídně, který trval 11 dnů, 4 mušketýři a 3 pacholci.^{26]} Mušketýři dostávali „denní diety“ 24 krejcarey, ale ve Vídni – protože „je tam dražší“ – o tři krejcarey více. Ale uvedená sestava nebyla nijak stabilní. Vždyť v únoru roku 1644 vezl důchodní písař panství Pavel Mecer do Jindřichova Hradce 3000 zlatých a na této cestě jej doprovázel trubač s postilionem a třemi sedláky; nechyběli ani 3 koně a 4 voli.^{27]}

V roce 1631–1632 bylo dokonce umístěno vojsko do treboňské pevnosti.^{28]} Každý voják dostával týdně „*Besoldung sambt dem Kostgeld*“ ve výši 30 kr. Počet těchto mužů se pohyboval mezi 26 a 28. Pobývali tu po dobu 20 týdnů a celá akce přišla na 282 zlaté. Dalších 9 jezdců bylo ubytováno v treboňských dvorech. Syn purkrabího několikrát doprovázel vojsko, které projíždělo panstvím, a pomáhal s přepřaháním. Treboňskou obecní pokladnu stáli vojáci v roce 1633 883 zlatých. Byla to poněkud zvláštní situace, neboť za rotujícího úřadu purkmistra vydal Jakub Schiller za měsíc 372 zlatých, kdežto Konstantin Benda pouhopouhé 33 krejcarey. Tolik mluva čísel, co se za ní skrývalo, nelze odhalit.^{29]} V následujícím roce ukradli vojáci ubytovaní ve lhoteckém dvoře pět hříbat. Mladá zvířata se podařilo nalézt až v Benešově (zda u Prahy, či šlo o někdejší rožmberský majetek Benešov nad Černou, nelze říci).^{30]} Ovšem samotné výdaje a snaha získat cenný mladý dobytek zpátky prozrazují, že kůň byl v době třicetileté války velmi ceněné zvíře. Vojáci dále odehnali dva páry volů a dva koně „královský“, kteří se pásli na hrázi rybníka Rožmberk. Zdá se, že tato zvířata byla přivedena zpět.

V roce 1634 dva mušketýři a tři řezníci hnali do vojenského ležení 24 kusů uherských volů z treboňského zámku; protože byli na cestě 18 dnů, lze důvodně předpokládat, že se ležení nenacházelo na treboňském panství. Jeden takovýto vůl stál přinejmenším 15 zlatých, což činilo v úhrnu alespoň 360 zlatých. Podle účetních principů by se měla tato (či podobná) suma ocitnout ve výdajové stránce, ale není tomu tak. V roce 1635 přihnali císařští vojáci do Treboně stádo koní z pardubického komorního panství a ze Slatiňan. V Treboni byl pro ně urychleně budován nový hřebčín.^{31]} Nicméně fakt, že císařský hřebčín byl přemístěn z Polabí na český jih, indikuje jednu nikoli nedůležitou skutečnost, totiž

26] Vs Treboň, knižní archiv – červené signatury I A 6R 1 (1639, leden–prosinec).

27] Vs Treboň, knižní archiv – červené signatury I A 6R 1 (1644, leden–prosinec).

28] Vs Treboň, knižní archiv – červené signatury I A 6R 1 (1631 H–1632 H).

29] Vs Treboň, knižní archiv – červené signatury I A 5 AS 1 (1631–1632).

30] Vs Treboň, sign. I B 6R 21 (1634 leden–prosinec, týdenní účty).

31] Vs Treboň, sign. I B 6R 22 (1636 leden–prosinec, týdenní cedule).

že se situace i na Třeboňsku natolik uklidnila a stabilizovala, že bylo možné převést sem velmi cenné stádo koní. Tento předpoklad podpírá i fakt, že v roce 1636 přihnalo šest mušketýrů z Kladska (!) na třeboňské panství (do dvorů) švýcarský dobytek v počtu 12 kusů. Tato na první pohled nečekaná vazba vyplývala ze skutečnosti, že v této době směřovalo panství Třeboň do zástavy polské královně.^{32]}

V roce 1639 bylo pověřeno několik osob, aby doprovázelo vojáky, kteří skrze panství maširovali.^{33]} Na panství v této době bylo 12 mušketýrů; část jich sídlila na zámku a část v panských dvorech. Z nepřímého náznaku může plynout, že se na panství zdržovali vojáci; je ovšem možné, že se na ně sedláci jen vymlouvali, protože nechtěli kultivovat poustky.^{34]} Zdá se, že tento přístup vesničanů ke svým základním povinnostem byl v těchto letech obvyklý. Jednalo se zřejmě o poměrně účinnou výmluvu,^{35]} na kterou slyšela i správa panství. Roční nedoplatky svatojiřského a svatohavelského úroku nebyly právě zanedbatelné.

V zimě roku 1641 projíždělo panstvím na 50 jezdců, kteří tu strávili dvě noci. Správa panství pro ně obstarala jak stravu, tak i doprovod, když se vojáci přesouvali z Tábora dále přes Třeboňsko. Doprovázeli je 4 mušketýři a další 2 jezdci.^{36]} Další vojáci se přesouvali od Soběslavi do Jindřichova Hradce. Z panství nejspíše ukradli několik volů, kteří byli objeveni až v Dačicích a přihnání zpět. V roce 1641 vzrůstal pocit vojenského ohrožení tohoto regionu. Je to patrné i na vylepšování třeboňské pevnosti, do níž bylo vloženo k stálé ochraně 12 mušketýrů. Patrně to bylo opatření samotné správy panství, neboť tito muži byli placeni z důchodních počtů. Každý dostával zlatku týdně. Bylo tomu tak až do listopadu roku 1641, kdy byl počet mušketýrů snížen na čtyři muže. V této době bylo rovněž obvyklé, že zámecký (panský) pivovar chránili dva dragouni, „*aby tam tu neudělali vojáci žádnou škodu*“.^{37]} *Přes panství procházelo „ve značné míře“ vojsko. Panství, a zvláště jeho dvory byly v tomto ohledu vybaveny glejty, ale žádné detaily nejsou k dispozici. Pod zorným úhlem účetního materiálu se zdá, že nevznikly ani žádné dodatečné náklady, ani škody, jež by zanechalo procházející vojsko.*

V této době, prokazatelně od konce třicátých let, došlo v této sféře k určitému opatření, jež mělo zabránit dalším škodám, dalším ztrátám. Prakticky všechny dvory na panství byly totiž na přelomu druhé a třetí dekády vypáleny či

32] Srovnej Blanka KOCIÁNOVÁ, *Okolnosti zástavy panství Třeboň polské královské rodině v letech 1637–1645 „neb Jeho Milost císařská k velkým potřebám velice peněz potřebuje“*, Archivum Trebonense 2006, s. 40–60.

33] Vs Třeboň, sign. I B 6R 23 (1639, leden–prosinec, týdenní cedule).

34] Tamtéž, doslova: „...*Ursach der anwesenden Soldaten damit die Herrschafft ist belegt gewesen undt den armen Underthanen die Unuermögenhait dahero erwachsen...*“.

35] Vs Třeboň, sign. I B 6R 23 (1640, leden–prosinec, týdenní cedule).

36] Vs Třeboň, sign. I B 6R 24 (1641, leden–prosinec, týdenní cedule).

37] Vs Třeboň, sign. I B 6R 24 (1641, březen).

silně poškozeny,^{38]} mimo jiné i proto, že v rožmbersko-švamberské éře byly postaveny ze dřeva. Dvory se podařilo v poměrně krátké době zprovoznit. Od roku 1639 zde na tzv. salva guardii pobývali vždy po určitou dobu za relativně vysokou odměnu vojáci, kteří měli jediný úkol: bránit tento hospodářský útvar před poškozením. V jednom z největších panských dvorů v Čechách – Švamberku, který ležel nedaleko vojensky nesmírně frekventované komunikace mezi (Prahou)-Soběslaví a Českými Budějovicemi, fungovali vojáci od počátku července toho roku: „Když skrze panství puchanskej regiment marširoval, některým rejtarům, kteří v témž a v lhotským dvoře na saluagvardě zůstávali, darováno jim od pana gubernátora 6 zlatých 13 krejcarů.“

Ona salva guardia byl vlastně ochranný list čili glejt, jenž potvrzoval ochranu na určitém území při průchodu (v tomto případě) vojsk. Není přesně jasné, jak byli vojáci pro tuto službu získáváni. V prvním roce například sloužil ve švamberském dvoře po tři týdny jistý trubač „od regimentu Kapounovského“; za tři týdny získal 12 zlatých. Ve čtyřicátých letech byla tato „ochranka“ v případě nebezpečí používána v téměř všech třeboňských dvorech, ale také ve velkých ovčinech. Tato dobře placená služba se používala rovněž v obou panských pivovarech na panství – v Třeboni a Lomnici nad Lužnicí. V souvislosti s třeboňskou pevností jsem již uvedl, že mušketýři zde začali od roku 1640 tvořit stálou posádku, stálou strážní službu. Zdá se, že se tento systém stal velmi efektivním při eliminaci škod, které s sebou přinášel častý pobyt císařského vojska na panství, ač šlo většinou jen o průtahy vojenských oddílů. I ty byly doprovázeny buď zámeckými úředníky, nebo mušketýry. Dokonce známe i situaci, kdy voják hlídal sádky v Lomnici nad Lužnicí, „aby se na rybách škoda nedála“.^{39]}

Podobně tomu bylo i v roce 1642,^{40]} kdy máme řadu dokladů o vojsku přicházejícím do Čech či o vojácích, kteří museli přejít přes třeboňské panství. Správa panství – s gubernátorem Janem z Eckersdorfu,^{41]} jenž stál od roku 1630 v jejím čele – si v tomto počínala velmi aktivně a troufnu si říci že i velmi úspěšně. Mušketýři roznášeli glejty do vesnic, aby jejich poddaní byli co nejvíce chráněni před následky těchto průtahů. Nikoli zanedbatelnou roli v tomto sehrával třeboňský poštmistr (Postmeister) z Veselí nad Lužnicí. Ten například v červenci roku 1642 navštívil v Praze generálního komisaře a jednal tu o vojsku, které se zdržovalo na panství. Cesta si dokonce vyžádala několikanásobně vyšší náklad než pobyt kardinála Harracha na třeboňském zámku. Třeboňští úředníci tedy dobře věděli, jakým směrem mají investovat své peníze při velmi hojných sociálních komunikacích a vztazích. Vedle toho probíhala řada jednání, jejichž účinnost

38] Jaroslav ČECHURA, *Krizový management barokní ekonomiky? Panství Třeboň a Hluboká nad Vltavou za prvních Schwarzenberků (1660–1720)*, v tisku.

39] Vs Třeboň, knižní archiv – červené signatury I A 6R 1 (1645, vydání).

40] Vs Třeboň, knižní archiv – červené signatury I A 6R 1 (1642).

41] Blanka ČECHOVÁ, *Páni z Eckersdorfu. Život a kariéra dvou generací kladského rodu v jižních Čechách*, Archivum Trebonense XII, 2011, s. 211–223.

sice není jasná a svými výsledky vyjádřitelná, jisté ale je, že na tento účel bylo ve sledovaném roce vydáno několik set zlatých.

Pohyb vojsk, popřípadě jejich dislokace na určitou dobu na panství nepřimávaly v této době příliš konfliktů, nesnází, přímých škod či dalších aspektů, s nimiž by bylo konfrontováno jak venkovské, tak městské obyvatelstvo. Stačí se podívat nazpět do třetí dekády 17. století – rozdíl je více než markantní. V listopadu 1642 leželo na panství 6 regimentů vojáků, což nezpůsobilo žádné jiné náklady než ty, že gubernátor panství hostil některé důstojníky na treboňském zámku.^{42]}

Vstupujeme do posledního pětiletí dlouhé třicetileté války. Z roku 1643 pochází řada dokladů o tom, jak se správa panství snažila působit zejména na oficíry neformálními prostředky, také za pomoci místních šenků, aby získala pro panství co nejvíce výhod.^{43]} Například „*comisaři, kteří sem stran rozvržení, co kdo na soldáty v panství tomto ležící, contribujírovat má, přijeli. Za koření, jídlo a pití vydáno 7 zlatých 12 krejcarů.*“ Nebo další výdaj: „*S panem lejtnantem Hradeckým a se 4 rejтары, přijedší sem pro pivo, když v okolních vesnicích soldáti leželi, vzešlej, v hospodě zaplatili 1 zlatý 55 krejcarů.*“ Jak jsem již uvedl, existoval velmi dobrý informační systém. Však také když v březnu sledovaného roku projížděl jistý důstojník panstvím, hned se to na zámku vědělo a byla přijata nezbytná opatření: „*Rytmistr maje svou cestu skrze panství a zastavice se zde v městě Třeboni s vyslanými proti němu, aby panství ušetřil...*“ I zde skončili v hospodě a voják byl královsky pohoštěn. A nemuselo to tak být jen v případě důstojníka. Když na Štědrý den roku 1643 „*někteří krajští soldaté, přijedší sem pro jednoho koně, jim náležejícího, v hospodě v městě co protrávil...*“ – propili 2,5 zlatky. V srpnu toho roku přijel lajtnant Hradecký se čtyřmi jezdci do Treboň pro pivo, „*když v okolních vesnicích soldáti leželi*“, a také za ně správa panství neváhala utratit téměř dvě zlatky.

V daných souvislostech je rovněž třeba zmínit jednu skutečnost z vojenské každodennosti. Souběžně se všemi naznačenými událostmi totiž probíhalo verbování vojáků na Treboňsku. A pokud si to někteří posléze rozmysleli, vznikl určitý problém. Posuďte sami:

„*Outraty vachtmistra treboňského jsouce se 14 mušketýry vypraven pro tři soldáty z panství zdejšího vymundýrování, kteří se k službě JMC dostavit nechtěli. Nýbrž po lesích se toulali. Z nichž toliko dva se dostali a sem přivedli i s tím, co se témuž vachtmistru spropitného dalo...*“ Tato akce stála 4,5 zlatého.

Pán z Eckersdorfu v roce 1643 jednal v Praze s arcivévodou Leopoldem Vilémem – pokoušel se dosáhnout, aby císařské vojsko (3 regimenty) opustilo Treboňsko. Za pár dnů pobytu vynaložil na společenské aktivity všeho druhu více než 92 zlatých. Dokonce dva treboňští sousedé byli vysláni do Vídně „*se dvěma sudy piva bílého k panu prezidentu*“, aby lobbovali za stažení vojska

42] Vs Treboň, sign. I B 6R 24 (1642, listopad).

43] Vs Treboň, knižní archiv – červené signatury I A 6R 1 (1643, leden–prosinec, týdenní účty). Existuje pare česká a německá. Citace pocházejí přirozeně z česky psaných účtů z tohoto roku.

z panství. Pan „gegenhandler“ jezdil opakovaně do Jindřichova Hradce za krajskými hejtmany a do štábu generála Hatzfelda, jehož muži leželi na Třeboňsku, ve snaze dosáhnout jejich přesunu na „jinší místa na vychování“. Jistě je na místě otázka, kdo byl onen „gegenhandler“. To není vůbec jasné. Na výplatní listině třeboňského panství z roku 1643 (a ani předtím, ani později) takového úředníka nenalzáme. Český ekvivalent by mohl patrně znít „spoludúchodní“ či „kontrolor“. ^{44]} Ale jak se tento muž jmenoval, zůstává utajeno.

Je poněkud šokující zjištění, že „administrativní aparát panství“ tvořili v této době pouze gubernátor, purkrabí, důchodní a obroční písař, kancelářský mládenec, zámecký pekař atd. ^{45]} Muž označený jako gegenhandler jednal v roce 1645 s vojenským velitelem v Českých Budějovicích o navrácení „deseti párů volů poddaným zdejšími odňatých“. ^{46]} V těchto letech se také v rámci úředních aktivit na panství objevuje třeboňský „pošt mistr“. Do této doby se pošta odvažela do Jindřichova Hradce, kde bylo centrum poštovního spojení s blízkým i širokým okolím již od počátku 17. století.

K hlavním placeným aktivitám třeboňského „pošt mistra“ patřily logistické záležitosti, zejména vození gubernátora či purkrabiho po panství, ale také mimo ně. Svědčí o tom platba „postmistru třeboňskému, kterej pro lepší bezpečnost některý oficíry zámecký na louky Borkovský vozil“, případně vezl do Jindřichova Hradce „ku pánu hejtmánům krajským stran jedny tropy (!) soldátů, která se na panství bez ordinanci ložirovat chtěla“. V jiných případech půjčoval koně, a to tehdy, „když se mezi soldáty na panství ložirující jezdilo“. Však také v roce 1644 dostal za své aktivity všeho druhu téměř 110 zlatých.

Některé akce, jednání či aktuální záležitosti, které se náhle vynořily z každodennosti oné doby, museli dokonce zajišťovat třeboňští měšťané, většinou ani neznáme jejich jména. O jejich aktivitách víme proto, že měli nárok na náhradu svých výdajů. Prostě předložili cedulku s údajem o tom, kolik na cestách „protrávili“ čili utratili, a tyto peníze jim byly vyplaceny. Nelze přehlédnout, že za tyto aktivity nedostávali odměnu, ale opravdu jen režijní náklady.

Hrstka třeboňských úředníků si počínala velmi aktivně. Byli vedeni v podstatě jednou jedinou snahou: aby císařské vojsko co nejméně vstupovalo na panství. V lednu roku 1643 „jezdíce pan gubernátor proti brokovskému regimentu na poště do Veselí, aby takový lid z panství (se) obrátil a rytmistr Hrdlička na Hlubokou...(odešel)“. Byla vyvinuta velká snaha, aby tento vojenský oddíl, který pobýval na panství tři dny, je co nejrychleji opustil a odešel na sousední statky. V některých případech fungovala také neformální záležitost, kterou bychom dnes mohli nazvat špionáží: „Jeden člověk několikrát do Telče na kundšaft chodil a vypátral, kudy by lid JMC vojenský tam přijít mohl.“ ^{47]}

44] Srovnej Karl Ignaz THAMM, *Neues ausführliches und vollständiges Rationalexikon oder Wörterbuch II*, Praha 1799, s. 389.

45] Podle Vs Třeboň, knižní archiv – červené signatury I A 6R 1 (1643, leden–prosinec, týdenní účty, výdaje).

46] Podle Vs Třeboň, knižní archiv – červené signatury I A 6R 1 (1645, leden–prosinec, výdaje).

47] Tamtéž.

V roce 1643 přivedli mušketyři zpět na panství na 40 párů volů. Tato užitková zvířata doprovázeli vojáci, aby je například někdo neukradl. Zakoupila je správa panství jako krok k obnově řady hospodářských aktiv. Z třeboňské vsi Radostice byl naopak jednomu sedlákovi pár volů ukraden. Této krádeži se snad ani nelze divit, vždyť se po panství potulovali vojáci, jednotlivci i ve skupinách. Jen v roce 1643 byli potrestáni „*dva rejtaři, kteří se nechtěli dostavit k své kompanii, nýbrž po lesích se toulali...*“. Podobné události nacházíme i v dalších letech, dodávám ještě příklad z roku 1643: „*Třem rejtarům z panství zdejšího, kteří, jeden od nepřítele a dva od kompanie, nemajíc koní a ani šatů spravených, sem přišli, aby se zase k službě JMC vypravili, dáno každému 6 zlatých.*“

S těmito vykořeněnými, možná i poněkud asociálními vojáky se tedy setkáváme i v jiné situaci: jako s příjemci almužny. V poslední dekádě třicetileté války jich poněkud přibývalo. V prvním pololetí posledního roku třicetileté války dostaly almužnu od správy panství dvě desítky osob; čtvrtinu z nich tvořili vojáci, např. chudí vojáci (ti dostali 6 kr. – v podstatě ekvivalent denní pomocné práce) či vojáci, kteří byli propuštěni z vězení, případně byli zmrzačení či zranění.^{48]} Tyto almužny představovaly v podstatě akt křesťanského milosrdenství. V průběhu celého 17. století (a nejen tehdy) se setkáváme s každoroční praxí, že bez ohledu na finanční situaci panství byly tyto drobné finanční prostředky věnovávány studentům, potulným duchovním, poutníkům aj. Dodávám, že nedezertovali jen vojáci, ale také mušketyři: „*Některí, kteří od nepřítele utekli, jsou znaveni, zde odpočívajíce, v hospodě protrávili...*“^{49]}

Vraťme se však ještě do roku 1643. Bylo rovněž uzavřeno vyšetřování případu, kdy vojáci přepadli úředníky pivovaru z Veselí nad Lužnicí: „*Jsouce v létu 1642 písař varní téhož pivovaru s sládkem k koupení chmele pro týž pivovar do Letče (Ledeč nad Sázavou) vypraven. Mimo nadějí přijelo na ně 7 rejtarů a předně jim zbraně pobrali a potomně sládku šacujícíce, u něho peněz hotových 115 zl. 15 kr. našli a vzali. Ačkoliv písař na zlatě nemálo při sobě měl, ty jsou nevyhledali, a poněvadž nemožná věc jest, písaři s sládkem z toho právi bejtí, při šťastném příjezdu sem na Třeboň...*“^{50]} Trvalo bezmála rok, než bylo toto přepadení vyšetřeno a správou panství uznáno, že uvedení muži byli opravdu okradeni a peníze, o které panství přišlo, byly odepsány – přesněji zaevidovány mezi výdaje.

Ke snad ještě větší škodě podobného rázu došlo o rok později, v roce 1644, kdy gubernátor Jan z Eckersdorfu cestoval s nevelkým doprovodem do Prahy v záležitosti schodku berní za posledních několik let: „*Na panství vznikly velké nedoplatky... na té cestě partaj soldátův na ně přijela. Co při sobě měli,*

48] Vs Třeboň, knižní archiv – červené signatury I A 6R 1 (1648, leden–prosinec, sumář týdenních účtů, výdaje).

49] Podle Vs Třeboň, knižní archiv – červené signatury I A 6R 1 (1645, leden–prosinec, výdaje).

50] Podle Vs Třeboň, knižní archiv – červené signatury I A 6R 1 (1643, leden–prosinec, týdenní účty, výdaje).

peníze pobrala, z šatů všechny svlékla.“ Pan gubernátor si musel zakoupit v Praze nové oblečení a další potřeby. Za vše bylo vydáno bezmála 400 zlatých.^{51]}

Správa panství hodnotila realisticky situaci poddaných a jejich schopnost, přesněji neschopnost plnit svoje povinnosti či závazky. Takto tomu bylo ještě v roce 1643: „*Co se vesnic na panství zdejším třeboňském dotěže, opustivše mnozí již živnosti svý, protože právi bejti nemohou, jedno přechovávání na hrdlo soldátův, druhé přehroznými a nesnesitelnými dávkami a kontribuciováním; třetí marširováním semotam lidu vojenského. Naposledy mrazové všeckno vobilí jim popálili a to, co se zvatavilo, přival potloukl. Nemajíce odkud brát, ani svého chleba, ani dobytka nemaje odkud brát, jak se na jinších panstvích užívá, ty ouroky jsouce za příjem položený, teď se zase v schodku tak pokládají.*“^{52]} Je patrné, že za hlavní zdroj platební neschopnosti třeboňských poddaných byla označena armáda a z toho plynoucí neustálé požadavky, jež poddané ochuzovaly. Ovšem hned za ní stanul stát se svými – v této době už docela vysokými – berními požadavky. A pokud se k tomu připojily nepříznivé přírodní podmínky, nemohl být výsledek jiný než naprosté zubožení vesničanů a jejich platební neschopnost.

V této poslední fázi dlouholetého konfliktu se aktivity správy panství vůči procházejícím armádám neměnily. Je nesporné, že v okamžiku, kdy hrozil průchod armády, vyvíjeli zámečtí úředníci nemalé úsilí, aby vše proběhlo s co nejmenšími škodami. Tak třeba „*rytmistr Hrdlička proti lidu vojenskému jel, aby když skrze panství potáhnou, velkých škod nečinili. Jako také jezdivší proti valdštejnskému regimentu k Budějovicům, kterýžto regiment skrze panství protáhl...*“^{53]}

Gubernátor von Eckersdorf a purkrabí Lorenz Perger nejednou zajeli rovněž k císaři Ferdinandu III. a jednali s ním o záležitostech třeboňského panství. Setkání se odehrávala zpravidla v Linci: „*Outraty pana purkrabího, jsouc vyslán od zámku k správě daní JM císařské, jaké obtížnosti na panství nastávají, aby v něčem polehčeno bejti mohlo... 145 zl. 43 kr.*“ Gubernátor jednal s císařem toho roku jak v Linci, tak v klášteře Melk. Nevíme, jak tato jednání probíhala, ale jisté je, že ze strany panovníka nechyběla jistá vstřícnost vůči panství. Lze to pozorovat právě v situaci, kdy správa panství vysvětlovala finanční ztráty, případně výpadky, ke kterým ve třicátých i čtyřicátých letech docházelo v podstatě každoročně.

V posledních letech třicetileté války zaznamenáváme zvýšené dodávky proviantu z třeboňského panství, často byly zásoby odvázeny do Českých Budějovic. Dokladů z roku 1646 a dalších je hned několik. Je otevřená otázka, zda oněch dvacet vozů proviantu, který přepravovali třeboňští sedláci za dohledu mušketýrů, pocházelo ze zámeckých zásob, anebo se na nich museli podílet i třeboňští poddaní. Vzhledem k tomu, že v tomto ohledu nepozorujeme v příjmové

51] Podle Vs Třeboň, knižní archiv – červené signatury I A 6R 1 (1644, leden–prosinec, výdaje).

52] Vs Třeboň, knižní archiv – červené signatury I A 6R 1 (1643, leden–prosinec, výdaje).

53] Vs Třeboň, knižní archiv – červené signatury I A 6R 1 (1644, leden–prosinec, výdaje).

ani výdajové stránce žádný pohyb, lze spíše předpokládat, že šlo jen o transport vikuálí, který byl poddaným placen.

V některých dvorech v této době už nebyli drženi vojáci, byli povoláni jen za situace akutního nebezpečí ze strany blížících se sborů. Dokonce při velkém průtahu vojska roku 1647 byli vojáci ze dvorů Švamberk a Lhota posláni k městečku Lomnice nad Lužnicí, aby tu hlídali rybníky a zabránili tak jejich případnému výlovu císařskými. Jak víme, správa panství i městská rada měly s takovým jednáním své zkušenosti.

V roce 1647 lze pozorovat postupnou stabilizaci poměrů na Třeboňsku.^{54]} Takovým symptomem byla nesporně skutečnost, že krajští hejtmani aktivněji vstupovali do záležitostí panství. Nezajímaly je přitom okolnosti spojené s pohybem armád, ale následky nepříznivých přírodních úkazů, jako byly lijáky, mrazy, požáry, které zasáhly jednotlivé obyvatele panství a způsobily nejednou docela výrazné škody. Dokonce v září roku 1647 prováděli krajští hejtmani na panství přímo takovou vizitaci.

V této závěrečné fázi dlouhé války se stalo Třeboňsko svědkem velkých armádních přesunů. V létě 1647 procházelo panstvím hned 18 regimentů, které v krátké době doplnilo dalších devět. Na panství zůstaly po celý týden, dislokovány byly zejména v okolí Lomnice nad Lužnicí. Těmto doslova menším manévřům asistoval jak gubernátor Jan z Eckersdorfu, tak několik mušketýrů. Velký dvůr Švamberk chránilo dokonce devět mušketýrů, jimž velel kaprál. Podobně tomu bylo u ortvínovického dvora. V roce následujícím tyto velké přesuny nepřestaly. Například v říjnu roku 1648 pobývalo na třeboňském předměstí na 500 koní a mnozí důstojníci navštěvovali zámek, kde byli pohoštěni.^{55]} V Třeboni se postupně vystřídala řada významných důstojníků či aristokratů, třeba generál Puchheim či generál Montecuccoli.

Tyto vojenské aktivity se neobešly bez některých excesů. Údajně švédští vojáci ukradli ze švamberského dvora sedm volů. Vrátili je, když dostali slušnou peněžitou kompenzaci. Účetní materiál nicméně naznačuje, že situace se značně uklidnila, oproti například dvacátým letům. Nesporně tomu napomáhala skutečnost, že na všech klíčových místech byl nasazen dostatečný počet vojáků či mušketýrů, nositelů *salva guardie*. Byli umístěni i v některých vesnicích poblíž dálkové komunikace (v Mazelově či Neplachově).

I v roce 1649 doprovázeli mušketýři dodávku ryb vojenským velitelům do Českých Budějovic.^{56]} Třeboňský pošt mistr dál vykonával řadu služeb pro zámek, ale jeho pozice již nebyla ani zdaleka tak exponovaná jako za války. Vojáci či mušketýři již téměř nenacházeli uplatnění při panských dvorech či jiných důležitých podnicích na panství. Jistou výjimku představoval dvůr ortvínovický, kam byl na sklonku roku 1649 nasazen kaprál se dvěma vojáky kvůli „*potulujícím se*

54] Vs Třeboň, knižní archiv – červené signatury, I A 6R 1 (1647, leden–prosinec, výdaje).

55] Vs Třeboň, knižní archiv – červené signatury, I A 6R 1 (1648, leden–prosinec, výdaje).

56] Vs Třeboň, knižní archiv – červené signatury, I A 6R 1 (1649, leden–prosinec, výdaje).

rejtariim“ („*streiffenden Reitern*“). Nedivme se, České Budějovice s vojenskou posádkou byly téměř na dohled. V roce 1650 čekaly mušketýry i jiné úkoly, vyrazili například na Moravu za zběhlými třeboňskými poddanými. Třeboňskou pevnost dále střežila trojice mušketýrů.

Počátek pokračující stabilizace v roce následujícím mohou symbolizovat například pomoci kamenů nově vytyčené hranice mezi třeboňským panstvím a statkem Zborov. Do dvorů byli zakoupeni noví koně, kteří se měli podílet nejen na jejich provozu, ale také na opravách těchto hospodářských jednotek.^{57]} Z téměř úplného zapomnění se vynořil dvůr Mysletín. Po rekapitulaci jeho předchozího vývoje padl návrh na jeho budoucí využití. Tyto a podobné diskuse měly trvat celé následující půlstoletí. Ale to je již nová kapitola v dějinách třeboňského venkova.

Závěr

Materiálová studie je založena primárně na využití velmi bohatého účetního materiálu panství Třeboň. V první části se zabývá třeboňskou pevností v letech 1610–1650. Přehled budování a udržování pevnosti prozrazuje, že především v letech 1610–1611 dokázala správa panství velmi pružně reagovat na potenciální i skutečné vojenské hrozby. Při různých opravách třeboňské pevnosti v průběhu třicetileté války nebylo už zapotřebí tak velké nasazení pracovní síly. Jakkoli byla pevnost neustále vylepšována, opravována i modernizována, nikdy nedostala příležitost ukázat, jak je schopna odolat případnému útočníkovi. Druhá část studie pojednává o interakci vojska a Třeboňska za třicetileté války, a to v situaci, kdy panství leželo v troskách. Ve dvacátých letech bylo vypáleno více než 90 % všech venkovských usedlostí. Značné množství obyvatel opustilo panství, jak dočasně, tak trvale. Správa panství usilovala o obnovu těchto rozsáhlých destrukcí. Doprovodným fenoménem průběhu dlouhé války byly časté průtahy vojsk panstvím. Jím zčásti procházela dálková komunikace mezi Českými Budějovicemi a Prahou. Studie zachycuje rovněž řadu opatření, která používala správa panství na eliminaci následků průtahů vojsk. Zejména se jednalo o nasazování mušketýrů, jak na třeboňském opevnění, tak k ochraně dvorů, pivovarů apod. Obnova těžce poškozeného třeboňského panství se táhla řadu desetiletí a velmi významně se na ní od roku 1661 podíleli noví majitelé – Schwarzenberkové.

57] Vs Třeboň, knižní archiv – červené signatury, I A 6R 1 (1650, leden–prosinec, výdaje). Jen za koně do dvora Vrchy bylo v tomto roce vydáno skoro 200 zl.

The Long War and the Transformation of Třeboň Estate (1618–1648)

Summary

The study of material is based mainly on the exploitation of very rich accounting materials in Třeboň archives. The first part deals with the Třeboň fortress (1610–1650). The survey of building and keeping it in good condition shows, first of all in years 1610 and 1611, that the administration of estate was able to react very flexibly on potential and real military threats. In times of various repairs of the fortress during the Thirty Years' War there was no need to use numerous hands. The fortress was permanently improved, repaired and modernized but it never got a chance to show how it was ready to resist the enemy attacks. The second part of the study deals with interaction between armies and Třeboň region during the Thirty Years' War in the situation when the estate was ruined. In the 20 s was burnt out more than 90% of all country farmsteads. A large number of inhabitants left the estate, but temporarily and permanently. Accompanying phenomenon in the course of the long war there were frequent army campaigns. The estate was on the way between Prague and České Budějovice. The text also shows a series of measures which were used by the administrators of estate for the elimination of damages caused by the armies. First of all there were musketeers used for the protection of Třeboň fortifications or farmsteads and breweries. The restoration of severe damages of Třeboň estate took several decades and it was the family of new owners – the Schwarzenbergs – who participated in this effort since 1661.

